

N:o 221.

Af herr **C. Wallis**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran att helsovårdslära med särskild hänsyn till skolhygien måtte som läroämne blifva införd vid folkskolelärare- och lärarinneseminarier i riket.

I motion n:o 172 i Andra Kammaren vid lagtima riksdagen 1895 hemstälde jag, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att helsovårdslära med särskild hänsyn till skolhygien måtte som läroämne blifva införd vid folkskolelärare- och lärarinneseminarierna i riket», och motiverade jag denna min hemställan sålunda:

Herr J. Andersson i Lysvik hemställer i motion n:o 135, väckt detta år i Riksdagens Andra Kammare, »att Riksdagen för sin del ville besluta införande af s. k. samaritkurser och helsovårdslära såsom läroämnen vid rikets folkskoleseminarier samt för detta ändamål för år 1896 anvisa erforderliga medel» — och han motiverar denna sin anhållan dermed, att som kunskap i den första behandlingen af olycksfall och vården i allmänhet af helsan vore af största praktiska betydelse, borde undervisningen i dessa ämnen lemnas vid våra folkskoleseminarier, för att derefter undervisning i samma ämnen i våra folkskolor kunde ega rum.

Utan att vilja förringa värdet af dessa motiv för införandet af åtminstone det ena af dessa läroämnen, nemligen helsovårdsläran i våra folkskoleseminarier och derefter i folkskolan, vill jag påpeka, att ett enligt min tanke ännu långt viktigare motiv för helsovårdslärans införande som läroämne i våra folkskoleseminarier föreligger i det faktum, att i dessa

Bih. till Riksd. Prot. 1896. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 45 Häft. (N:o 221.)

läroanstalter för närvarande ingen som helst undervisning lemnas i *skolhygien*. Enligt Kongl. Maj:ts kungörelse den 20 december 1894 angående förändrad lydelse af vissa paragrafer i nådiga stadgan för folkskolelärare- och lärarinneseminarierna i riket den 29 januari 1886, ingår i lärokursen i ämnet naturkunnighet under första läsåret en »framställning af människokroppens byggnad, lifsyttningar och vård», och utgör en sådan elementär kurs i fysiologi och helsolära för närvarande det enda, som i detta viktiga ämne vid dessa läroanstalter inhemtas. Att i en sådan elementär kurs någon plats ej kan förefinnas för en framställning af nutidens skolhygien, faller af sig sjelf, och icke heller inrymmer en sådan undervisning enligt omtalade stadga i det läroämne, pedagogik och metodik, under hvilket skolhygienien äfven kunde hafva blifvit subsumerad. Häraf framgår alltså, att eleverna i dessa läroanstalter för närvarande äro i fullständig saknad af hvarje undervisning i detta för skolans rätta vård ytterst viktiga läroämne.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolelärareförening föranstaltade år 1888 en hygienisk undersökning af våra folkskolor genom att till lärarne vid rikets alla folkskolor utsända frågoformulär angående de viktigaste af alla de förhållanden, som röra skolans hygien. Svar från icke mindre än omkring 1,400 folkskolor ingingo, och detta vidlyftiga material föreligger nu bearbetadt i ett arbete, som i dessa dagar lemnar pressen. Det utgör den första tillnärmelsevis rigtiga framställning af vår folkskolas nuvarande hygieniska tillstånd, och i afseende på detta ämne kan jag hänvisa till detta arbete. För mitt ändamål behöfver jag i detta sammanhang endast anföra följande.

Dessa undersökningar hafva visat, att i de viktigaste af de frågor, formulären framställa, t. ex. dem om skolornas belysning, ventilation, uppvärmning och renhållning, äfvensom om skolmaterielen, det hygieniska tillståndet i landsbygdens skolor är långt sämre än i städernas, speciellt storstädernas, samt att det för en mängd ställen både i städernas och landsbygdens, men framför allt i den senares skolor, är i hög grad otillfredsställande. Detta framgår ock af folkskoleinspektörernas år 1894 utgifna berättelser om folkskolorna i riket för åren 1887—1892, till hvilka berättelser jag i detta ämne alltså äfven kan hänvisa. Af de redan citerade undersökningarne framgår äfven, och detta bekräftas i vidsträcktaste mån af nu anförda folkskoleinspektörsberättelserna, att den hygieniska vården af skolan (ventilations- och uppvärmningsanordningarnes skötsel, tillsynen öfver renhållningen m. m.) på en mängd ställen lemnar mycket öfrigt att önska.

Då det nu synes mig vara uppenbart, att, när staten pålägger hela det

uppväxande släktet obligatorisk skolgång under en följd af år, den äfven bör göra sitt bästa, att denna skolgång ej måtte lända denna ungdom till men i afseende på helsan, och då all erfarenhet till fyllest har bevisat, att bristfälliga anordningar med hänseende till skolhygien inverka menligt på lärjungarnes helsa, och detta i den mån dessa hygieniska brister äro stora, så blifver den nödvändiga följden af kunskapen om såväl ofvan citerade undersökningar som om folkskoleinspektörernas berättelser den, att en liflig önskan uppstår att, så godt omständigheterna det medgifva, råda bot för de hygieniska missförhållandena i våra folkskolor.

Af de många förslag, som i detta syfte kunna framställas, synes mig särskildt ett vara beaktansvärdt, dels emedan dess förverkligande är för- enadt med så ringa kostnad, dels ock emedan det utan tvifvel kommer att hafva till följd, att en väsentlig förbättring af folkskolans hygieniska till- stånd åvägabringas, och detta oafsedt om förbättringar i skolornas byggnader och utrustning vidtagas. Det förslag, jag åsyftar, består i införandet af hygienen, med särskildt hänsyn till skolhygien, såsom läroämne i våra folkskolelärare- och lärarinneseminarier.

Af hvad jag ofvan redan yttrat framgår, att en del af de hygieniska missförhållandena i våra folkskolor beror på, att den hygieniska omvård- naden om våra folkskolor mångenstädes lemnar så mycket öfrigt att önska. Detta åter beror till väsentlig grad tydligen derpå, att folkskolelärarecorpsens medlemmar oftast icke ega de kunskaper i skolhygien, hvilka dels hos dem skulle väcka och underhålla ett lefvande intresse och nit för denna omvårdnad, dels ock äro nödvändiga för det rätta handhafvandet af denna omvårdnad. Detta lefvande intresse för skolans helsovård och dessa sak- kunskaper kunna endast erhållas genom undervisning i skolhygien. Och i detta sammanhang vill jag äfven påpeka den för öfrigt sjelfklara stora betydelsen af skolhygien särskildt för lärarne, för deras helsa och ar- betsförmåga.

Mot detta förslag att införa skolhygien såsom läroämne i våra folk- skoleseminarier skulle till äfventyrs kunna invändas, att detsamma synes obehöfligt, då ju ej lärarne vid statens allmänna läroverk erhålla en sådan undervisning. Häremot bör påpekas, dels att mångfaldiga gånger vid såväl lärare- som läkaremöten allmänt framhållits önskvärdheten deraf, att lärarne vid sådana läroverk erhöle en dylik undervisning, dels ock att, då af påtagliga skäl folkskolorna arbeta under långt ogynsammare hygieniska förhållanden än de allmänna läroverken, en sådan undervisning i främsta rummet bör komma folkskolelärarecorpsen till del.

Mot förslaget torde ock kunna göras den invändningen, att det blefve svårt att vid folkskoleseminarierna åvägabringa en duglig sådan under-

visning. Häremot bör erinras, att, sedan i den nuvarande läkarebildningen hygienén ingår som undervisningsämne, någon svårighet att erhålla dugliga lärare i ämnet ej torde förefinnas, detta så mycket mindre, som alla våra folkskoleseminarier äro (med undantag af ett enda) förlagda till städer, i hvilka förste provinsialläkare, således i ämnet speciellt sakkunnige, äro stationerade. Ej heller torde, om staten inför detta läroämne vid folkskoleseminarierna, någon som helst svårighet förefinnas att erhålla af sakkunnige författad lärobok i ämnet, särskildt afsedd för den kurs, som kan befinnas lämplig.

Skolhygienén utgör en del af helsovårdsläran och måste undervisas i samband med denna. Att en sådan, i förhållande till den nuvarande elementära, utvidgad undervisning i helsovårdslära redan nu är af behovet påkallad, synes mig framgå deraf, att redan nu på en mängd ställen i vårt land helsovårdsläran till följd af sin egen inneboende kraft förstått skaffa sig insteg som läroämne i de högre klasserna i våra folkskolor, särskildt i de s. k. fortsättningsklasserna. Skall härstädes en god undervisning i helsovårdslära kunna bedrifvas, böra lärarne hafva erhållit en grundligare utbildning i detta ämne, än som nu kommer dem till del.

Motionen behandlades af kammarens första tillfälliga utskott, hvilket om densamma i utlåtandet n:o 29 yttrade:

Herr Wallis har i sin motion fäst uppmärksamheten på införande af skolhygien som läroämne vid folkskolelärareseminarierna.

Utskottet finner förslaget härom mycket beaktansvärdt och kan ingalunda medgifva, att dess genomförande skulle blifva en ny börda för läraren. Det skulle i stället gifva honom större *förmåga* att uppfylla en skyldighet, som han redan har och som utgör en väsentlig del af hans åtagna kall.

På en stor del af de skolhygieniska förhållandena kan läraren, i fall han nemligen har god vilja och någon fackkunskap i ämnet, utöfva ett omedelbart inflytande.

Hit hör först och främst det mesta af hvad man kallar *undervisningens hygien*, d. v. s. bedömandet ur helsovårdssynpunkt af olika slags undervisningsmedel och undervisningsmetoder (exempelvis i ritning, skrifning, handarbete o. s. v.).

För det andra äro äfven i fråga om de mera *yttre anordningarne* vid skolan lärarens egna åtgöranden af den allra största betydelse. Huru förträffliga dessa yttre anordningar än kunna vara, beror dock deras verkan väsentligen af deras skötsel, och är läraren på förevarande område icke insigtsfull, så blir icke heller skötseln insigtsfull.

För det tredje skulle skolhygienisk bildning hos läraren obestriddligen blifva till stort gagn för de lokala skolmyndigheterna. Klart är, att om skolråden märkte, att de i läraren hade en förständig och intresserad rådgifvare, hvilken kunde hjälpa dem att med samma eller mindre kostnad åstadkomma något väsentligen bättre än eljest blefve fallet, så skulle de nog äfven i allmänhet begagna sig häraf och man skulle ej så ofta som hittills varit händelsen nödgas bevittna, hurusom stora skolhusbyggnader och andra anordningar komma till stånd, hvilka trots all sin dyrhet visa sig för sitt ändamål synnerligen olämpliga, och detta ej sällan blott af den orsak, att ingen sakkunnig blifvit rådfrågad. Den samverkan, som redan nu — äfven i skolhygieniska frågor — eger rum mellan skolråd och lärarepersonal, genom de påbjudna öfverläggningarna dem emellan, skulle då ock helt visst blifva mera fruktbarande.

Såväl lärjungarne som läraren sjelf och icke minst församlingarna skulle alltså hafva fördel af att läraren erhöles i någon mån vidgade kunskaper på det skolhygieniska området.

Med en dylik uppfattning angående betydelsen af skolhygienisk bildning hos lärarecorpsen kan utskottet icke annat än instämma i det önskemålet, att vid folkskolelärareseminarierna särskild uppmärksamhet måtte egnas åt skolhygien.

Då emellertid en motion, lika lydande med den af herr Wallis väckta, redan blifvit afslagen af Första Kammaren, så att någon skrifvelse härom ej i år kan komma till stånd, och då dessutom båda de till utskottet hänvisade motionerna framkommit så sent, att en mera mångsidig utredning af ärendet ej kunnat medhinnas, anser utskottet det lämpligast, att ej heller Andra Kammaren denna gång bestämdt uttalar sig för den ena eller den andra åtgärden.

Förslag i samma riktning torde nog återkomma vid en följande Riksdag, och om detta sker något tidigare än i år, kan då tillfälle erbjudas att taga i närmare öfvervägande såväl lämpligheten af skolhygienens införande såsom läroämne vid folkskolelärareseminarierna som ock hvilka andra åtgärder må anses behöfliga och lämpliga för förbättring af de hygieniska förhållandena vid rikets folk- och småskolor.

På grund af hvad utskottet anført hemstälde detsamma, att motionen skulle afslås, hvilket också blef kammarens beslut.

Sedan förra riksdagen har intresset för frågan visat sig vara i vida kretsar lifligt, till bevis hvarpå följande må anföras. Vid de förra året i

Upsala hållna feriekurserna för lärare föredrog professorn i hygien vid Karolinska Institutet E. Almquist en kurs i skolhygien, och vid det i Stockholm i augusti förra året samlade allmänna nordiska läraremötet höll han ett föredrag, i hvilket han belyste skilnaden emellan helsolära i vanlig bemärkelse och skolhygien, samt starkt betonade nödvändigheten deraf, att i det sistnämnda läroämnet undervisning lemnades lärarne, i synnerhet folkskolelärarne, hvilka kunde få sig anförtrodd vården af de i hygieniskt hänseende ofta starkt försummade folkskolorna på landsbygden. Vid det sjunde allmänna svenska läkaremötet i Lysekil i september förra året inledde undertecknad den på mötets program uppställda frågan, »läkarekonstens ställning till skolhygien», och blef efter diskussion en af de i frågan af läkaremötet enhälligt antagna resolutionerna af följande lydelse: »Mötet uttalar sig för önskvärdheten deraf, att undervisning i skolhygien å folkskolelärare- och lärarinneseminarieerna i riket lemnas i det syfte, att folkskolelärarecorpsens medlemmar måtte vinna insigt i betydelsen af skolans hygieniska skötsel och erhålla de kunskaper, som kunna sätta dem i stånd att i sin mån upprätthålla densamma.» — Slutligen har också Kongl. Maj:t visat sin insigt i frågans betydelse för folkskolans hygien, derigenom att en undervisningskurs i skolhygien försöksvis anordnats vid folkskolelärarinneseminarier i Stockholm innevarande år.

Efter nu lemnade uppgifter inses, att frågan tagit ett stort steg framåt mot sin lösning, sedan den sist förelåg till Riksdagens behandling, och torde därför någon vidare motivering i densamma från min sida vara öfverflödig. Dock vill jag anmärka, att, då jag nu går att förnya min hemställan, en ringa formell ändring i densamma kommer att af mig vidtagas. Såsom i motiveringen till min motion i frågan vid sistlidna riksdag säges, ingår i lärokursen »naturkunnighet» vid seminarierna under första läsåret »en framställning af människokroppens byggnad, lifsyttringar och vård». Det har ej varit mig möjligt att erhålla upplysning om i hvad utsträckning helsolära i denna kurs eventuelt ingår — detta torde vara i särdeles olika utsträckning vid de olika seminarierna —, dock är det påtagligt, att den del af helsovårdsläran, den *allmänna*, af hvilken skolhygien är en del, i denna kurs ej kan ingå, af det skälet, att lärarne i naturkunnighet väl aldrig ega de specialkunskaper, hvilka kunde göra dem kompetenta att lemna en sådan undervisning. Med min motion afser jag och har jag afsett, att kompetenta lärare skola lemna en efter den för läroämnet eventuelt tillgängliga tiden lämpad framställning af den allmänna helsovårdsläran, med särskild hänsyn till skolan, så att lärarepersonalen, så vidt möjligt, blifver satt i stånd att i sin mån upprätthålla skolans hygieniska vård; jag åsyftar således och har åsyftat detsamma som

sjunde allmänna svenska läkaremötet med sin nyss anförda resolution. Att denna undervisning bör förläggas till seminariekursens senare skeden och ej till första året, synes mig önskvärdt af det skälet, att ämnets vikt för skolan äfvensom dess innehåll fordra, att eleverna nått den grad af mognad, som de under seminariekursens fortgång kunna nå.

På grund af det anförda får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att allmän helsovårdslära med särskild hänsyn till skolhygien måtte som läroämne blifva införd vid folkskolelärare- och lärarinneseminarierna i riket.

Stockholm den 19 februari 1896.

Curt Wallis.
